

Tallinna Ülikool

Läbikäimine ersade- ja mokšadega oli erinevatel aegadel nii viljakas kui ka mitte eriti viljakas, väidab Marju Kõivupuu (Tallinna Ülikooli vanemteadur ja folklorist). Tänu Marju Kõivupuu ühistööle professor Galina Kornišinaga sõlmisid Tallinna Ülikool ja Mordva Riiklik Ülikool 2011. aastal koostöölepingu (Kudo 6: 13–14), mis toetab üliõpilaste ja kraadiõppurite uuringuid Tallinna Ülikoolis. Kõivupuu juhendamisel on kaitstud mitmeid kraaditöid: Natalia Ermakov, “Surm ja matused ersamordvalastel ja setudel”, magistrikraad 2008, Tallinna Ülikool, Eesti Humanitaarinstituut; Natalia Ermakov, “Эрзянские причитания: традиции бытования и современное состояние / Ersa-mordva itkud: traditsioonilisus ja tänapäev”, doktorikraad 2014, juhendajad Galina Kornisina ja Marju Kõivupuu, Tallinna Ülikool, Eesti Humanitaarinstituut (<https://www.folklore.ee/rl/folkte/sugri/mordva/raamatud-ru/>). Ingrid Rüütel kirjutab: “See väitekirj on esimene põhjalikum käsitus itkužanri ajaloost ja rollist ersa traditsioonilises kultuuris konkreetse piirkonna – Mordva vabariigi Ardatovi rajooni – pärimuse ainetel. Töös käsitletakse nii mordva itkude uurimise ajalugu kui ka ühisjooni teiste soome-ugri rahvaste itkutraditsiooniga. Väitekirj pakub suurt huvi just rohke autentse empiirilise materjali tõttu, mida selles kirjeldatakse, interpreteeritakse ja mõtestatakse. Huvitavaid nüansse lisab autori isiklik kuuluvus uuritavasse kogukonda, mis suurendab ka järelduste usaldusväärsust” (Rüütel 2014: 198–200, <https://www.folklore.ee/tagused/nr58/u06.pdf>).

Siinjuures avaldame Marju Kõivupuu poolt 2014. aastal autorile antud laulu ansambli Hellero laulurepertuaarist, mis õpiti Viktor Danilovilt. Materjal on on antud üle Eesti Kirjandusmuuseumile aastal 2025 (EFA I 540, 1970–1990).

*Ки чиресэ репст видитъ
Кува чуди Дунай леесь?
Ой, каляда, чече чизэ каляда!
Самсон леляй
Мейс шачтымик, ух авакай
Васоло вирьсэ
Азоравась тейтересь*

Tee ääres kaalikaid kasvatatakse
Kus voolab Doonau jõgi?
Oi, kaljada, täna on kaljada päev!
Samson onu.
Mis sa sünnitasid mind, uh emake
Kaugel metsas
Neiu kaunitar

Järgnevalt saab tutvuda kolme lüürilise lauluga. Laul “Kaugel metsas” on nekrutilaul, teine laul “Peretütar” räägib neiu ilust ja võimetest ning kolmas

laul “Miks sa sünnitasid, eh emake” poisist, kes tahaks sünnida kasena. Kõik ersakeelsed tekstid on trükitud algses kõnepruugis (dialektis).

Васоло вирьсэ**Kaugel metsas**

<i>Васоло вирьсэ, поки полянасо</i>	Kaugel metsas, suures laanes
<i>Палы тол палы, тол валдынестэ</i>	Tuli hõõgub, hõõgub selgelt
<i>Палы тол палы, тол валдынестэ</i>	Tuli hõõgub, hõõgub selgelt
<i>Качамозо лиси, ды тустынестэ</i>	Suits hajub ja tihedalt
<i>Те толонть перька ашти солдат вий</i>	Selle tule ümber on sõdurite jõud
<i>Ашти солдат вий, ашти некрут вий</i>	Seisab sõdurite jõud, seisab nekruti jõud
<i>Весе солдатнэ, рузонь-татаронь</i>	Kõik sõdurid on venelased-tatarlased
<i>Весе некрутнэ, рузонь-чуважонь</i>	Kõik nekrutid on vene-tšuvaši rahvusest
<i>Ансяк вейкине ды эрзянь солдат</i>	Ainult üksinda ersa sõdur
<i>Ансяк ськамондо ды эрзянь некрут</i>	Ainult ainuüksi ersa nekrut
<i>Вай кува яки, солдат аварди</i>	Kus ta kõnnib, seal nutab
<i>Вай кува яки, некрут мелявты</i>	Vai, kus ta kõnnib, seal muretseb
<i>Уж ки неIZE солдат аварди</i>	Uš kes nägi teda nuttes
<i>Уж ки редизе некрут мелявты</i>	Uš kes avastas, et ta muretseb
<i>Солдатонь покшось сондэ неIZE</i>	Sõdurite ülem nägi teda
<i>Некрутонь прявтось сондэ редизе.</i>	Nekrutite juht teda märkas.

Järgmine laul on tatarstani ersade dialektis. Mõned väljendid on iidseid ja omased ainult teatud piirkonnale nagu näiteks: *Кода якавсы сэрэнзэ / Кода налкавсы рунгонзо жемчугонь бороксо, андат чалксить мельгандо*

Азоравась тейтересь**Peretütar**

<i>Бояравинесь тейтересь</i>	Peretütar
<i>Азоравинесь тейтересь</i>	Saksa neiu
<i>Кода якавсы сэрэнзэ</i>	Kuidas näitab pikkust
<i>Кода налкавсы рунгонзо</i>	Kui ta sätib oma keha
<i>Яки цюлкcасо, котасо</i>	Kannab sukki, kingi
<i>Котова таргань палясо</i>	Kuus korda pealmist särki
<i>Кавксова таргань руцясо</i>	Kaheksa korda tikitud alussärki

<i>Карксань саметэнь кушаксо</i>	Sametise vöö
<i>Вай, палы зоря пацясо</i>	Vai, põleb nagu koidu ajal
<i>Вай, зоря теште лентасо</i>	Vai, koidutäht lendas
<i>Мазы жемчугонь бороксо</i>	Ilus pärlitest peakate
<i>Кедендэ пеишксе кедькскеде</i>	Käed on täis käevõrusid
<i>Сурондо пеишксе суркскеде</i>	Sõrmed on täis sõrmuseid
<i>Вай, васов неявсь мазызэ</i>	Vai, kaugel on näha iludust
<i>Вай, васов марявсь парозо</i>	Vai, kaugel on tunda headust
<i>Вай, сисем паксянь томбалев</i>	Vai, seitsme põllu taha
<i>Вай, сисем вирень удалов</i>	Vai, seitsme metsa taga
<i>Вай, сисем вирень удалов</i>	Vai, seitsme metsa taga
<i>Вай, сисем ведень тоёнов</i>	Vai, seitsme vee poole
<i>Вай, кудат якить мельгандо</i>	Vai, kosjad käivad ta järel
<i>Вай, андат чалксить мельгандо</i>	Vai, seitse jälge astuvad ta järel
<i>Вай, не коёндонь кудатне?</i>	Vai, kust tulid need kosjad?
<i>Вай, не коёндонь андатне</i>	Vai, kust need
<i>Вай, Кузай велень кудатне</i>	Vai, Kuzai külast nad tulid
<i>Сестэ ладятоцть, чиятоцть</i>	Siis õnnestus, õnnistus
<i>Сестэ максотоцть, саетецть.</i>	Siis maksti ära, võeti vastu.

***Мейс чачтымик, ух, авакай* Miks sa sünnitasid, uh, emake**

<i>Мейс чачтымик, ух, авакай</i>	Miks Sa sünnitasid, eh emake
<i>Цёра какакс ней?</i>	Poisslapseks nüüd?
<i>Эх цёра какакс, ух, авакай</i>	Eh, poisslapseks, uh, emake
<i>Паро цякакс ней?</i>	Heaks lilleks nüüd?
<i>Мон шачовлинь,</i>	Mina sünniksin,
<i>Ух, авакай, поки вирь куникас ней</i>	Uh, emake, suure metsa keskel nüüd
<i>Эх, поки вирь куникакс, ух, авакай</i>	Eh, suure metsa keskele, uh, emake
<i>Ашо килейкс ней</i>	Valgeks kasekeseks nüüd
<i>Ашо килейкс, ух, авакай</i>	Valgeks kasekeseks, uh, emake
<i>Виде сэрейкс ней</i>	Sirgeks pikaks nüüd
<i>Эх, виде килейкс, ух, авакай</i>	Eh, sirgeks kaseks, uh, emake
<i>Мазы килейкс ней</i>	Ilusaks kaseks nüüd
<i>Кияк, кияк, ух, авакай</i>	Keegi, keegi, uh, emake
<i>Муевлилим ней</i>	Otsiks mind nüüd
<i>Эх муевлилим, ух, авакай,</i>	Eh, leiaks mind, uh, emake,

Неевлимим ней

Эх, муевлимим, ух, авакай,

Неевлимим ней.

Вирьга яки од цёрыне

Муевлимим ней

Кине, кине, ух авакай

Ёвтавлимим ней

Эх, кине, кине, ух, авкай

Неевтевлимим ней.

Näeks mind nüüd

Eh, otsiks mind, uh, emake,

Näeks mind nüüd.

Metsas kõnnib noormees/ noor poisike

Leiaks mind nüüd

Kellele, kellele, uh, emake

Ütleks mind nüüd

Eh, kellele, kellele, uh, emake

Näitaks mind nüüd.